

Göteborgs Universitet
LITTERATUR, IDEHISTORIA OCH RELIGION

RKT145 Teologi, examensarbete för kandidatexamen, 15 hp

Enligt Jesus, hur bör vi leva i ett eskatologiskt perspektiv? Vilken roll spelar tro och gärningar?

According to Jesus, how do we live in an eschatological perspective? What about faith and works?

Författare: Jennie Andersson

Handledare: Gunnar Samuelsson

Ämne: Nya Testamentet utan grekiska

Termin: HT-09

Titelsida	1
Innehållsförteckning	2
Inledning och frågeställning	4
Avgränsning	4
Metod	5
Uppläggning	5
Kapitel 1	6
Jesus	6
Förbundet	6
Omvändelse	6
Tro	7
Syndaförlåtelse	8
Vad skulle Jesus predika idag? Del 1.	9
Apologi för trons betydelse i ett eskatologiskt perspektiv	9
Jesus och hans etiska undervisning	10
Ett nytt förbund och ett nytt hjärta	10
Bergspredikan	10
Det viktigaste budet	11
Vad skulle Jesus predika idag? Del 2.	12
Apologi för gärningarnas betydelse i ett eskatologiskt perspektiv	12
Några bibeltexter	14
Om gärningar	15
Om tro	16

Jakobs brev	17
Missionsbefallningen	18
Kapitel 2	19
Augsburgska bekännelsen och Confutatio Pontificia	19
Luthers syn på tron allena	20
Vad hände med Paulus på vägen till Damaskus?	22
Vad anser James D.G. Dunn om Luthers lära om rättfärdiggörelse genom tron?	22
Diskussion om Dunns och Suggates bok <i>The Justice of God</i>	26
En röst från Vatikanstaten	27
Debatten fortsätter	28
John Pipers försvar av trons betydelse	30
Låt oss stanna upp lite	32
Avslutning	33
Litteraturlista	35

Inledning och frågeställning

Jag har valt att skriva min kandidatuppsats i Nya Testamentet utan grekiska. Min frågeställning är:

Enligt Jesus, hur bör vi leva i ett eskatologiskt perspektiv? Vilken roll spelar tro och gärningar?

Med ett eskatologiskt perspektiv menar jag här vilken betydelse tro och gärningar har för den kommande domen och rättfärdiggörelsen. Vilken betydelse har vad vi trott respektive gjort när vi står inför Gud på den yttersta dagen?

Detta är en frågeställning som ligger mig varmt om hjärtat. Jag har länge funderat över hur man ska kunna få ihop, enligt mitt tycke, motsägelsefulla texter i Nya Testamentet. Jag upplever att det finns en spänning mellan de texter som betonar gärningarnas betydelse respektive de texter som enbart betonar trons betydelse. Det finns en mängd tolkningar av varje enskild bibeltext, men vilken eller vilka ligger närmast vad Jesus verkligen avsåg? I predikningar i svenska kyrkan, där jag är uppväxt, poängteras ofta Guds oändliga kärlek och nåd. Bilden av Gud som målas upp anser jag vara nästan för bra för att vara sann. Räcker det med att jag tror och förlitar mig på nåden för att himmelrikets portar en gång ska öppnas för mig? Vad gör jag då med de texter i Nya testamentet där Jesus betonar gärningarnas betydelse? Hur ska de tolkas och förklaras? Mitt syfte med den här uppsatsen är att undersöka hur vi, enligt Jesus, bör leva i ett eskatologiskt perspektiv. Vad är viktigt för Jesus, tro eller gärningar, eller båda delarna?

Paulus är också viktig i det här sammanhanget. Med Jesus budskap som grund utvecklade Paulus sin teologi, frågan är hur den ska tolkas. Paulus hävdar på flera ställen i sina epistlar att människan rättfärdiggörs endast genom tro, och inte genom laggärningar. Det kan tyckas solklart hur det ska tolkas, men det är det inte enligt vissa forskare. Det pågår i vår tid en livlig diskussion mellan de som ifrågasätter den gamla bilden av Paulus teologi och de som ifrågasätter den nya bilden av Paulus teologi.

Avgränsning

Jag har inte haft för avsikt att analysera varje Jesusord med hjälp av bibelkommentarer och lexikon, utan min avsikt har varit att försöka fånga summan av de budskap de sänder. För att kunna avgränsa mitt arbete har jag inte, vad gäller Paulus, med så många direkta hänvisningar

till konkreta bibeltexter, utan jag fokuserar på hans generella teologi. Jag gör inte anspråk på en fullständig genomgång av samtliga Paulusord som kan vara relevanta i det här sammanhanget. Jag väljer också att fokusera på den nya bilden av Paulus budskap som framkommit de senaste åren framför den traditionella, lutherska bilden av Paulus.

Jag vill också förtydliga att när jag skriver ”den historiske Jesus” så syftar jag på Jesus så som jag uppfattar att han framställs i evangelierna, alltså ”evangeliernas Jesus”.

Metod

Metoden som används är litteraturstudie. Jag vill undersöka hur Jesus ord i evangelierna har tolkats av olika personer. Min förhoppning är att kunna överbrygga den tidsmässiga klyftan mellan författaren och läsaren. Jag vill också se hur man har tolkat texterna i några olika sammanhang. Något som också är väldigt viktigt för vår förståelse av Jesus, kanske till och med allra viktigast, är att försöka förstå den judiska bakgrund och miljö som Jesus levde i. Vi måste gå bakåt i tiden för att förstå hur vi kan ta till oss Jesus budskap i nutiden och i framtiden.

Jag vill poängtera att jag använder mig av ett inifrånperspektiv. Frågan om tro och gärningars betydelse är svår, men det är en viktig fråga som jag tror att människor i olika perioder av livet söker ett svar på. Jag inbjuder därför dig som läser den här uppsatsen att ta del av min strävan att hitta ett svar på denna fråga. Jag vill dela med mig av min brottning med bibeltexterna och hur man ska uppfatta budskapet de sänder. Den här brottningen med bibeltexter är något som berör många och som många kan känna igen sig i och därför tycker jag att det är viktigt med ett inifrånperspektiv. Eftersom ämnet är tillräckligt svårt som det är, har jag valt att inte krångla till det ytterligare med ett svårt språk, utan jag har strävat efter att skriva enkelt och rakt. Den här uppsatsen innehåller många frågor, men kanske kan vi finna svaret på några av dem.

Uppläggning

Upplägget är i grova drag följande: I kapitel 1 måste först Jesus historiska bakgrund undersökas. Jag vill se hur hans judiska bakgrund har påverkat hans budskap. Därefter tittar jag närmare på vad Jesus sade om tro och gärningar. Sedan tar jag mig framåt i tiden och i kapitel 2 undersöker jag Luthers tankar kring tro och gärningar. Därefter tar jag mig an Paulus och nutidens forskning kring hans teologi.

Kapitel 1

Jesus

Jag tror att det är viktigt att få mer kunskap om Jesus för att förstå hans budskap bättre. Låt oss därför börja med att resa cirka 2000 år tillbaka i tiden till bibelns Jesus och den judiska miljön han levde i. När vi sedan skakar av oss resdammet och återvänder till vår egen tid kan vi kanske förstå innebörden i hans budskap bättre.

Förbundet

Hur var Jesus förhållande till det israelitiska folket, hur önskade han att de skulle leva? Det israelitiska folket var ju ett speciellt folk, det var ett folk som var utvalt av Gud. Gud valde ut det israelitiska folket till sitt och ett förbund slöts. Det finns tre viktiga händelser i historien om hur det speciella bandet med det israelitiska folket skapades, skriver Sanders. Först kallades Abraham av Gud vilket kan sägas vara startpunkten på förhållandet. Omskärelsen av de manliga israeliterna blev tecknet på det förbundet. Senare i historien ledde Gud sitt folk ut ur Egypten. Förbundet blev sedan slutgiltigt i och med att Moses fick ta emot den heliga lagen, Torah, på berget Sinai.¹ Det här förbundet var tvåsidigt. Gud lovade att välsigna och skydda sitt folk och i gengäld måste folket lova att vara lojala mot Gud och följa alla de lagar Gud hade gett folket.² Det här förbundet var viktigt för det israelitiska folket och det har även stor betydelse för många nutida forskares förståelse av Paulus, vilket vi kommer att se nedan.

Omvändelse

Det israelitiska folket hade alltså genom förbundet lovat att vara lojala mot Gud och följa hans lagar. På senare tid var verkligheten dock den att folket hade avvikit från den rätta vägen och många profeter i gamla Testamentet uppmanade folket till en förändring. Johannes Döparen var den som gick före Jesus och även Johannes Döparen uppmanade till omvändelse och menade att himmelriket var nära. Efter det att Johannes Döparen blivit fängslad började Jesus att predika om omvändelse.³ Men vad avsåg Jesus med omvändelse i det här sammanhanget? Wright menar att det israelitiska folket hade vänt sig från Gud och därför befann sig i en slags exil. Vad som krävdes för att de skulle kunna komma ur exilen och upprättas var att man på nytt vände sig till Herren. Man skulle åter sätta Herren främst och älska honom av hela sitt

¹ Sanders, *The Historical Figure of Jesus*, s. 34-35.

² Barton och Bowden, *The Original Story*, s. 56.

³ Mark 1:15 och Matt 4:17.

hjärta. Behovet av omvändelse för att komma ur exilen från Gud var dock inget nytt som Johannes Döparen eller ens Jesus själv kommit på. Texterna i Daniel 9, Esra 9 och Nehemja 9, som alla skrevs efter den babyloniska fångenskapen, innehåller böner om ett återvändande från exilen.⁴ Den här omvändelsen var inte bara nödvändig för den enskilda personens bättring, den var också nödvändig för hela folkets upprättelse. Wright hänvisar till Luk 10:13-15 och menar att Jesus budskap till Israels folk var att omvändelsen var det enda sättet att undkomma Guds hårda dom. Jesus tog här på sig rollen som en profet som förmedlade Guds vilja. Wright menar att det var en speciell sorts omvändelse som Jesus uppmanade folket till. Jesus ville att de skulle tro på honom, alltså lita på honom och hans budskap och därmed förändra sitt sätt att vara Israel på.⁵

En sak angående omvändelsen som borde ansetts som spektakulär av Jesus samtida var att Jesus inte förordade ökat antal tempelbesök och offer i Jerusalem, utan omvändelsen kunde ske på annan plats, på annat sätt. Omvändelsens första steg var att man lät sig döpas i Jordan. Jesus erbjöd alltså omvändelse på ett helt nytt sätt och tar sig även andra friheter som Wright belyser för oss: Jesus uppträdde som om han ansåg att återvändandet från exilen ägde rum redan då, att han själv var nyckeln till återvändandet och att han hade rätt att säga vem som tillhörde det återupprättade Israel. Man kan förstå att detta väckte ont blod hos de som inte ville acceptera honom och hans budskap. Wright ger Luk 19:1-10, som handlar om tullindrivaren Sackaios, som exempel på den nya omvändelsen. Jesus förklarade honom vara en son av Abraham, när han såg Sackaios vilja att leva ett annat slags liv. Jesus gav alltså det som man förr var tvungen att gå till templet i Jerusalem för att få.⁶

Tro

Jesus betonar i flera bibelställen hur viktig tron är. Men vad var tro för Jesus? Först måste vi titta på vad tro var för israeliterna i allmänhet. Där var tron på den allsmäktige Guden kännetecknet för förbundsfolket. Speciellt i krissituationer var tron ett viktigt kännetecken för Israels folk. Även det återupprättade Israels folk efter exilen skulle kännetecknas av tron. För Jesus fanns det två perspektiv på tron, menar Wright. Den ena sidan av tro var att tro på Israels Gud som fader till sitt folk. Detta tänkesätt stämmer ju väl överens med den gammaltestamentliga synen på tro. Det andra sidan av tron för dock in nya perspektiv. Jesus menade att tro också var att lämna sitt gamla sätt att vara Israels folk och istället följa Jesus

⁴ Wright, *Jesus and the Victory of God*, s. 248.

⁵ Wright, *Jesus and the Victory of God*, s. 251-254.

⁶ Wright, *Jesus and the Victory of God*, s. 257.

väg. Människorna skulle alltså våga följa Jesus och lita på hans sätt att vara Guds folk på. De som gjorde det var det sanna, eskatologiska Israels folk.⁷

Här måste vi stanna upp lite för detta är oerhört viktigt för vår förståelse av Jesus budskap. Jesus betonar ju ofta hur viktigt det är att tro, så nu ska vi försöka förstå vad tro verkligen var för Jesus. Hur föreställde sig Jesus den troende människan? Det ena perspektivet som Jesus har på tro, enligt Wright, är att tro på Israels Gud som fader till sitt folk. Det tankesättet är inte så svårt att förstå. Vad innebär då det andra perspektivet, att följa Jesus och lita på hans sätt att vara Guds folk på? Hur är man Guds folk på Jesus sätt? Tyvärr ger inte Wright någon checklista med klara punkter på detta. Det nya sättet att vara Israel på borde vara att följa Jesus undervisning. Jesus uppmanar ofta till goda gärningar, t.ex. i Matt 5:42. Ingår det i så fall även gärningar i tron? Klart är i alla fall att Jesus ville att människorna skulle våga se på sin religion med nya ögon och lita på att Jesus var den som skulle öppna porten till Himmelriket. Jesus bröt också mot traditionella tanke- och levnadssätt på olika sätt, t.ex. när han umgicks med syndare och de orena och utstötta. Även när det gällde synd och förlåtelse förde Jesus fram ett nytt synsätt som vi nu ska titta lite närmare på.

Syndaförlåtelse

För att förstå Jesus måste man ofta gå tillbaka till judendomen, och det gäller även angående förlåtelsen. Hur livet utvecklade sig för en människa ansåg man ofta bero på hur människan i fråga levde sitt liv. Om man var lyckosam ansågs det vara ett tecken på att Gud uppfyllde sina löften i förbundet. Om man däremot hade motgångar ansågs det som ett straff för synder om man inte uppriktigt hade ångrat och gjort bot för.⁸ Israeliterna ansåg att Gud alltid förlät en syndare som ångrade sig och kom med ett offer till Gud. Ångrade man inte sin synd kunde man däremot bli straffad av Gud. Det israelitiska folket såg exilen i Babylon som ett straff för sina synder. När synden var förlåten skulle exilen vara till ända, trodde man.⁹ Folkets exil från Gud försvann dock inte i och med att exilen i Babylon tog slut, vilket Esra beskriver i Esra 9:6–15. Folket behövde fortfarande syndaförlåtelse från Gud för att den exilen skulle ta slut och det var den förlåtelsen som man längtade efter. Syndaförlåtelsen sågs inte som något enbart privat, utan något som gällde hela folket. Så kom då Jesus in i historien och förändrade bilden. Han erbjöd en väg ut ur exilen, ett förnyat förbund med Gud och en väg till Himmelriket. Jesus gav, med sin egen auktoritet, människor syndernas förlåtelse. Detta var ju

⁷ Wright, *Jesus and the Victory of God*, s. 261-263.

⁸ Sanders, *The Historical Figure of Jesus*, s. 81.

⁹ Sanders, *The Historical Figure of Jesus*, s. 34.

något helt nytt och uppseendeväckande. Dessutom gav han ofta syndernas förlåtelse till ”fel” människor, alltså syndare, enligt de laglärde. Men Jesus menade att alla, även syndare, som trodde på honom och hans förkunnelse om Himmelriket hörde till Himmelriket.¹⁰

Vad skulle Jesus predika i dag? Del 1.

När Jesus talade till judarna i sin samtid hörde alltså omvändelse, tro och syndaförlåtelse samman för Jesus. De tre komponenterna var viktiga för hans förkunnelse. Om Jesus skulle gå upp i predikstolen i en kyrka idag, skulle omvändelse, tro och syndaförlåtelse då vara viktiga ämnen att förkunna? Ja, säkerligen. Vad gäller omvändelse, bli det ju för oss icke-judar en annan slags omvändelse än för judarna, men omvändelse från avgudar såsom makt och pengar och icke-tro, skulle säkert Jesus predika om. Syndernas förlåtelse är också viktig för alla människor. Vi människor är långt ifrån perfekta och syndar dagligen med tankar, ord och gärningar, trots nitiska försök att leva som goda kristna. Ingen kan vara fullkomlig, trots Jesus uppmaning i Matt 5:48 att vara just det. Så kommer vi då till tron, huvudämnet för Jesus fiktiva predikan. Gång på gång poängterar Jesus i evangelierna, speciellt Johannesevangeliet, hur viktig och central tron på honom är. Det är tron som är biljetten till Himmelriket, enligt många evangelietexter.

Apologi för trons betydelse i ett eskatologiskt perspektiv

Jag ska nu belysa några textstycken ur evangelierna som betonar trons betydelse.

I Joh 3:15–16 belyses vikten av att tro ”för att var och en som tror på honom skall ha evigt liv... de som tror på honom inte ska gå under utan ha evigt liv”. Här är det tydligt uttryckt att tron är av största betydelse. Det viktiga är att tro på den ende sonen som Gud sände till världen. Däremot kompliceras det hela när man några bibelverser längre ned läser i Joh 3:21 ”Men den som handlar efter sanningen, han kommer till ljuset, för att det ska bli uppenbart att han gör vad Gud vill”. Vad är det han gör som Gud vill? Tror? Ja, kanske, för i Joh 6:28–29 undrar folket vad de ska göra för att uträtta Guds verk och Jesus säger att de ska tro på honom som Gud sänt. I Joh 11:25-26 säger Jesus till Marta, i samband med att Lasaros avlidit, vilken Jesus senare uppväcker, att ”Jag är uppståndelsen och livet. Den som tror på mig skall aldrig någonsin dö”. Likaså säger Jesus i Joh 6:47 att ”den som tror har evigt liv”. Dessa bibeltexter framhäver hur viktig tron är. Två blinda följde efter Jesus. De hade en innerlig önskan att bli seende. Jesus frågade dem om de trodde att han kunde hjälpa dem och det trodde de. Jesus

¹⁰ Wright, *Jesus and the Victory of God*, s. 272-274.

sade ”Ni tror, och det ska ske” i Matt 9:29. Här var det alltså tron som hjälpte dem. Detta är en bibeltext som visar att tron är viktig inte bara i ett eskatologiskt perspektiv, utan har betydelse även i detta jordeliv. Det är tron som är den avgörande faktorn när Jesus här helar dem.

Jesus och hans etiska undervisning

Nu har vi talat mycket om trons betydelse, men förutom att tro, vad ska människan mer göra i livet, hur ska hon leva, enligt Jesus?

Ett nytt förbund och ett nytt hjärta

Wright är noga med att poängtera att vi inte ska se Jesus etiska undervisning som ett sätt att försöka förtjäna frälsning. Den skulle vi aldrig kunna förtjäna, hur mycket vi än ansträngde oss. Inte heller på Jesus tid trodde man att gärningarna kunde rättfärdiggöra, menar Wright. Det israelitiska folket försökte att leva efter lagen, Torah, inte för att förtjäna nåden, utan som ett svar på Guds nåd. Gud hade utvalt dem till sitt folk och förväntade att människorna skulle leva efter lagens båda tavlor som ett svar på det. Jesus, i sin tur, strävade ju efter att få ett slut på folkets exil ifrån Gud. Då skulle det nya förbundet träda in. För att få folket att hålla sin del av avtalet ville han stärka lagarnas betydelse och efterföljelse. I Matt 5:17 säger Jesus att han inte kommit för att upphäva, utan för att uppfylla lagen. Jesus kan ha ansett, skriver Wright, att ett visst uppträdande av folket förväntades som svar på Guds nåd genom det nya förbundet. Detta goda uppträdande skulle vara ett kännetecken på folkets lojalitet mot det nya förbundet.¹¹ Märk väl att vi talar om gott uppträdande som ett svar på Guds nåd, inte för att förtjäna den. Till det nya förbundet hörde också ett nytt hjärta. Det finns flera texter från gamla Testamentet som visar på det skriver Wright, bl. a. Hesekiel 36:26-27. Gud skulle ta bort stenhjärtat och istället ge människan ett hjärta av kött som ska vara ett tecken att folket blivit återupprättat av Gud. Gud ville alltså förändra både det inre och det yttre hos folket.¹²

Bergspredikan

I bergspredikan ger Jesus många direktiv om hur vi bör leva. Wright varnar dock för att se dem som ”ett sätt att komma till himlen”. Bergspredikan ska i stället ses som en utmaning för Israel att vara Israel på Jesus sätt. Förr var trohet till Torah det viktigaste för Israels folk, men nu är det trohet till Jesus som är det viktigaste om de ska vara Guds eskatologiska folk. Istället

¹¹ Wright, *Jesus and the Victory of God*, s. 280-281.

¹² Wright, *Jesus and the Victory of God*, s. 283.

för att använda Torah till sina nationalistiska syften skulle lagen användas med hjärtat till medmänniskornas bästa. Förlåtelse och kärlek var det viktigaste och skulle vara kännetecknen för det nya Israels folk.¹³ På tal om kärlek så ska vi nu titta lite närmare på vad Jesus ansåg vara det viktigaste budet.

Det viktigaste budet

För Jesus var kärlek viktigt och han ger lärjungarna ett bud om det i Joh 13:34-35 ”Ett nytt bud ger jag er: att ni skall älska varandra. Så som jag har älskat er skall ni också älska varandra. Alla ska förstå att ni är mina lärjungar, om ni visar varandra kärlek.” Ett nytt bud sade Jesus, men var budet verkligen så nytt? Jesus får frågan om vilket som är det viktigaste budet av en laglärare i Matt 22:34-40 och Luk 10:25-28. Han får även frågan av en skrifflärare i Mark 12:28-34. I svaret framträder Jesus judiska arv tydligt. Han hänvisar till två betydelsefulla lagar från Torah: 5 Mos 6:4-5 ”Hör Israel! Herren är vår Gud, Herren är en. Du ska älska Herren, din Gud, av hela ditt hjärta, med hela din själ och med all din kraft”. Det upphöjs av Jesus till det viktigaste budet av alla tillsammans med 3 Mos 19:18 ”... du ska älska din nästa som dig själv”. Det handlar alltså om två viktiga judiska lagar som kombineras och blir det viktigaste budet, enligt Jesus. Dessa två lagar ansågs primära även i judendomen på Jesus tid. Det visas av det faktum att den laglärde själv i Luk 10:25-28, på Jesus fråga ”Vad står det i lagen?”, får svara på sin egen fråga om hur han ska vinna evigt liv.¹⁴

Jesus förutsätter alltså att det finns ett välkänt samband mellan dessa två lagar. Det finns även många judiska källor som visar att det i judisk tradition var vanligt att förena dessa två bud. Budet om monoteism är det viktigaste inom judendomen, speciellt inom hellenistisk judendom menar Theissen och Merz. Flera källor finns som påvisar budets betydelse t.ex. Aristeas brev, Filon och Josefus. Vad gäller judiska traditioner angående kärleken till nästan är Rabbi Hillel och Rabbi Akiba goda källor till det. Det finns även traditioner där buden att älska Gud och sin nästa sätts samman till ett bud. Det gäller bl. a. Jubileerboken där de båda buden följs åt. I de tolv Patriarkernas testamente ska det också finnas sådana tendenser, men man har ännu inte funnit den rätta källan till det bland Qumranfynden. Filon skriver i SpecLeg 2. 63 om en filosofi som undervisas i synagogan under sabbaten: två doktriner som står över

¹³ Wright, *Jesus and the Victory of God*, s. 288-289.

¹⁴ Theissen och Merz, *The Historical Jesus*, s. 382-383.

alla andra, nämligen dels att man ska älska Herren och dels att man ska älska sin nästa.¹⁵ Vi kan alltså konstatera att det här dubbla kärleksbudet var rotat i judendomen och hos Jesus.

Jesus förde dock inte det här budet vidare oförändrat, menar Wright. Jesus såg med delvis nya ögon på båda delarna av budet. I Jesus samtal med den skriftlärde i Mark 12:28-34 konstaterar den skriftlärde att kärlek till Gud och sin nästa är viktigare än alla offer. Jesus svarade då att den skriftlärde inte hade långt till Guds rike. Jesus tonar alltså här ned offrens betydelse till förmån för den sanna kärleken. Jesus vidgade också den judiska uppfattningen om vem som var ens nästa. I Lukasevangeliet, efter samtalet om det största budet, frågar den laglärde vem nästan är och Jesus svarade då med liknelsen om den barmhärtige samariten som finns i Luk 10:30-37. Jesus visade där på en ny uppfattning om vem judens nästa kunde vara och visade en öppen dörr för icke-judar till Guds rike.¹⁶

Vad skulle Jesus predika idag? Del 2.

Att tro och lita på Jesus Kristus som världens frälsare och Guds son är viktigt, men vad skulle Jesus säga idag om gärningarnas betydelse? På så många ställen i evangelierna betonas ju hur viktiga gärningarna är, även i ett eskatologiskt perspektiv, går det att bortse från dem? En bibeltext som ger ett tydligt exempel på detta är Matt 25:31-46 som vi ska titta närmare på sedan. Samtidigt tog ju Jesus på sig straffet för våra synder, för vi människor kan aldrig bli fullkomliga. Det är här som det svåra i tolkningen av bibeltexterna ligger. Kan någon utom Jesus själv förstå gärningarnas betydelse fullt ut?

Apologi för gärningarnas betydelse i ett eskatologiskt perspektiv.

Här har jag tittat på några bibelställen där Jesus betonar gärningarnas betydelse.

”Inte alla som säger ”Herre, herre” till mig skall komma in i himmelriket, utan bara de som gör min himmelske faders vilja”. Så säger Jesus i Matt 7:21, i slutet av Bergspredikan. Men exakt vad är den himmelske faders vilja? Vad är det att göra den himmelske faders vilja? I Matt 16:27 säger Jesus att människosonen, när han kommer i sin faders härlighet, ska ”löna var och en efter hans gärningar”. Våra gärningar, vad vi gör eller inte gör verkar där vara av betydelse, enligt Jesus, inför den kommande domen. Detta belyses också tydligt i Matt 25:31-46, det sista stycket i det eskatologiska talet. Jesus befann sig då på Olivberget och undervisade folket om den slutliga domen. Människosonen ska komma och inför honom ska

¹⁵ Theissen och Merz, *The Historical Jesus*, s. 384-386.

¹⁶ Wright, *Jesus and the Victory of God*, s. 305-307.

alla sammankallas. Genom tiderna har det förekommit olika teorier om vilka de är som ska sammankallas, men den tolkningen som har det absolut största stödet, bl.a. av Augustinus, är att det faktiskt rör sig om hela mänskligheten.¹⁷ Gud har då delegerat domen till Människosonen. Människorna beskrivs som en flock bestående av får och getter. Tanken med det här bildspråket är att visa att Människosonen lätt kan skilja mellan de rättfärdiga och de orättfärdiga. Vem kan inte skilja mellan får och getter? Samtidigt bär eskatologin på ett överraskningsmoment. Ingen annan utom Jesus kan ju se på getterna att de är orättfärdiga! Det är också tydligt att det här handlar om en dom. Det är inte en rättegång där människan får chans att försvara sig och argumentera för förmildrande omständigheter. Domaren vet direkt hur han ska döma, han vet redan det han behöver veta för att förkunna avgörandet.¹⁸ Människosonen skall ställa fåren till höger om sig och getterna till vänster. De som står på den högra sidan är de som sedan inbjuds till riket. Människosonen beskriver det goda de har gjort mot ”någon av dessa minsta som är mina bröder”. Det handlar om att de gav en hungrig att äta, en törstig att dricka, en främling härbärge, en naken kläder, och besökte den sjuke och den som satt fängslad. Det är mycket medmänskliga gärningar. Dessa människor anses som rättfärdiga och får gå till evigt liv. De som däremot inte har gjort dessa gärningar för ”någon av dessa minsta” får gå till evigt straff.

I Matt 25:31-46 gav alltså Jesus undervisning om hur människan bör leva. Det handlar om hur vi ska behandla ”någon av dessa minsta som är Jesus bröder”, står det i Matt 25:40. Vem är då Jesus bror? Wright menar att i Matt 12:49-50, när Jesus säger ”Den som gör min himmelske faders vilja är min bror och syster och mor”, öppnas en ny gemenskap upp. Gemenskapen består av Jesus egen ”familj” där alla som håller sig till Jesus och hans budskap är välkomna.¹⁹ En följdfråga till Matt 12:49-50 blir då: Vilken är den himmelske faderns vilja? Kanske svaret kan finnas i Mark 12:28-34. En skriftlärare kom fram till Jesus och frågade vilket som är det viktigaste budet av alla. Jesus svarade med att hänvisa till 5 Mos 6:4-5 och till 3 Mos 19-18. Det viktigaste budet är alltså att älska Herren och sin nästa som sig själv. Är det kanske det som är den himmelske faderns vilja? Vad är det då att älska någon? Kärleken har många olika ansikten. Kan man älska någon utan att vilja göra allt som står i ens makt för att hjälpa till om han eller hon t. ex är naken och behöver kläder? Jesus talade också om att vi ska ge även främlingen husrum. En främling känner man ju inte, men vi ska älska vår nästa så som oss själva. Jesus uppmanar ju oss även att ”älska era fiender och be för dem som förföljer

¹⁷ Emerton, *ICC, vol III*, s. 422.

¹⁸ Emerton, *ICC, vol III*, s. 423-424.

¹⁹ Wright, *Den historiske Jesus*, 72.

er; då blir ni er himmelske faders söner” i Matt 5:44–45. Detta kan jämföras med Jesus numera berömda liknelse om den barmhärtige samariten i Luk 10:30-37. Där är det en man ur det föraktade och ringaktade folket samarierna som agerar på ett föredömligt sätt, enligt Jesus. Samariern gjorde gott för sin nästa, som var av ett annat folk. Han brydde sig inte om av vilket folkslag eller religion den behövande mannen var. Det som var viktigt för honom var att hjälpa en medmänniska i nöd. Kanske är det så som vi också ska tänka när det gäller medmänskliga gärningar. I Matt 5:44, under Bergspredikan, betonar också Jesus vikten av att vi ska älska våra fiender. Detta talar för att vi ska hjälpa alla, kristna eller inte, men den frågan är mycket komplex och är ett uppsatsämne i sig! Både i Matt 25:31-46 och Luk 10:29-37 handlar det om att göra något, att anstränga sig. Att inte göra gott blir här att göra ont. Jesus förväntar sig dock antagligen inte att vi ska vara någon slags superhjältar, det räcker med ”vanlig” medmänsklighet, barmhärtighet och välgörenhet. I Matt 10:42, i slutet av utsändningstalet, visar Jesus att även en så enkel sak som att ge någon vatten är av betydelse ”Och den som ger bara så mycket som en bågare friskt vatten åt en av dessa små, därför att det är en lärjunge – sannerligen, han ska inte gå miste om sin lön”.

På tal om diskussionen ovan om att älska så säger Jesus i Joh 14:15 att ”om ni älskar mig kommer ni att hålla mina bud”. Jesus upprepar och utvecklar det hela närmare några bibelverser senare, i Joh 14:21. Jesus förklarar där att den som älskar Jesus kommer att bli älskad av Jesus och Fadern. Även i Joh 15:17 befäller Jesus att vi ska älska varandra. Det finns beskrivet hur St Martin av Tours efterföljde Jesus ord om barmhärtighet i levande handling: En vinter mötte St Martin en tiggare. Han delade då sin kappa i två delar och gav den ena halvan till tiggaren. Därefter fick St Martin en vision där han såg Jesus iklädd en halv kappa.²⁰ Jesus, när han levde här på jorden, gjorde allt gott han kunde för sina medmänniskor. Har då goda gärningar betydelse och konsekvenser? Efter att ha läst Matt 25:31-46 och flera andra bibeltexter om gärningarnas betydelse kan man fråga sig om Jesus skulle svara något annat än ja på den frågan.

Några bibeltexter

Vi ska nu titta på några olika bibeltexter och se vad bibelkommentarer säger om dem. Vi börjar med två texter ur Matteusevangeliet som betonar gärningarnas betydelse och sedan tar vi oss an två texter ur Johannesevangeliet som betonar trons betydelse.

Om gärningar

²⁰ Emerton, *ICC, vol III*, s. 430.

Matt 25:31-46 ... jag var hungrig och ni gav mig att äta... På domsöndagen var jag på en högmässa i svenska kyrkan. Evangelietexten för domsöndagen i den första årgångens läsning var just den här bibeltexten. Döm om min förvåning när man helt enkelt avslutar läsningen efter vers 40! Det är ju efter vers 40 som det riktigt svåra kommer, det som väcker frågor och kan upplevas skrämmande. Efter gudstjänsten frågade jag prästen om varför man inte läst hela evangelietexten och hon förklarade det så här ”man ville hålla kvar vid det ljusa och positiva, resten av evangelietexten väcker så mycket frågor”. Jag bör också tillägga att det vara många barn i kyrkan den här dagen och att de efter evangelietexten spelade upp en föreställning om Rödluvan och vargen. Det var alltså ingen predikan den här gudstjänsten och det kan kanske förklara varför man valde att inte läsa hela texten och därmed kanske göra folk oroliga och sedan inte kunna förklara textens innebörd i en predikan. För vad har den för innebörd egentligen, enligt Jesus? Jag nämner den här lilla händelsen för att på så sätt illustrera hur svåra bibeltexter om tro och gärningar kan vara. Hur kan då den här bibeltextens innebörd förklaras? Egentligen borde det inte vara svårt. Det står ”tydligt” beskrivet att de som gjort det goda kommer till himmelriket och de som inte gjort det goda blir evigt straffade. Men så tolkas inte texten av alla, så vi ska titta närmare på några bibelkommentarer.

Jesus levde som han lärde och var mycket mån om ”de minsta” i samhället. Han umgicks med de föraktade och utslagna. Han såg inte bara till människornas själsliga behov, utan också till de kroppsliga behoven. Det visas t.ex. i bespisningsundren när han ger mat åt flera tusen. I den här bibeltexten når Jesus undervisning om barmhärtighet sin höjdpunkt. I Jesus undervisning var tjänandet och vården om de minsta mycket viktig. Det enklaste blir det viktigaste och det minsta blir det största.²¹ I Matt 25:31-46 ställs dock allting på sin spets, domens stund är inne. Schnackenburg prisar texten som ett retoriskt mästerverk. Han anser inte att det är en liknelse, men menar samtidigt att den här utmålningen av domen inte ska ses som en beskrivning av en kommande verklig, konkret händelse. Han motiverar den ståndpunkten med argumentet att det här uppdelandet av onda och goda hörde till den tidens förväntningar. Vid domen skulle syndarna dömas. Textens kärna går tillbaka till en hellenistisk judisk kristendom, vilket speciellt vers 40 och 45 pekar på, enligt Schnackenburg. Den primitiva kyrkan har tagit fasta på Jesus krav på kärlek och utvecklat det vidare.²²

Long anser till skillnad från Schnackenburg att det här textavsnittet är att betrakta som en liknelse. Han menar att det påminner om en sedvanlig berättelse om att göra gott eller ont och

²¹ Lindeskog, *RPI: s Studiebibel*, s. 85.

²² Schnackenburg, *The Gospel of Matthew*, s. 256-259.

en därpå följande dom, som finns i många religiösa kulturer. Vad som dock gör den speciell är att människorna inte vet om att det är mot Jesus själv som de har gjort gott respektive ont. Long menar att den brännande punkten i det här textavsnittet är att visa att Kristus är närvarande i världen i dag även i den minste av oss. Long konstaterar att textavsnittet också verkar tyda på att gärningarna mot den minste verkar ha betydelse i ett eskatologiskt perspektiv, men Long är ganska sval i sin kommentar och nämner det mest i förbigående. Sedan är det ju också frågan om vem den minste är. Det finns två huvudteorier om det. Antingen rör det sig om endast kristna eller så rör det sig om hela mänskligheten. Long konstaterar att det står att det är den minste som är Jesus broder. Kristna är de minsta, och vad brukar de minsta få göra, jo, betjäna de som betraktas som större. Kristna ska bära vittnesbörd om evangeliet genom att leva såsom Kristus gjorde.²³

Även i Matt 16:27 säger Jesus att Människosonen ska löna var och en efter sina gärningar. Att varje människa ska dömas efter sina gärningar är en tanke som är djupt rotad i den judiska tron på Herren. Här formuleras det så att var och en, både onda och goda ska dömas.²⁴ Detta kan tyckas vara ett hot, men Long menar vi i stället ska se det som ett löfte. Det kan kosta på att ta sitt kors och följa Jesus, men sedan blir belöningen stor i himlen.²⁵

Om tro

Det finns ett avsnitt i Johannesevangeliet som jag, när jag först läste det, upplevde som motsägelsefullt. Det handlar om Joh 5:24–29. Först säger Jesus att ”den som hör mitt ord och tror på honom som har sänt mig, han har evigt liv. Han faller inte under domen, utan har övergått från döden till livet”. Här ges alltså ett tydligt tecken på trons betydelse. Men bara någon vers senare säger Jesus något som jag uppfattar som en motsats till det tidigare uttalandet om tron. ”De som har gjort det goda skall uppstå till livet, och de som har gjort det onda skall uppstå till domen”. Varför talar Jesus nu om att göra något? Jag tror, räcker inte det? Vad avser Jesus när han talar om att göra det goda respektive det onda?

Vi tar Ben Witherington, III och hans bok *John's Wisdom* till hjälp för att förstå det här textavsnittet. Witherington konstaterar att Jesus menar att man genom att höra hans ord och tro på Herren redan i detta jordeliv har övergått från död till liv. Detta gör att man också undslipper domen. Vad gäller 5:29 så skriver Witherington att gärningarna här ges betydelse.

²³ Long, *Matthew*, s. 284-286.

²⁴ Schnackenburg, *The Gospel of Matthew*, s. 164.

²⁵ Long, *Matthew*, s. 191.

Har man gjort gott så uppstår man till livet och har man gjort ont uppstår man till domen. Detta behöver dock inte ses som något som motsäger nåden, menar Witherington, för att den viktigaste gärningen man ska göra, vilket också beskrivs genom hela Johannesevangeliet, är just att tro. En annan förklaring till 5:29 kan också vara att Johannesevangeliets författare hade uppfattat Jesus undervisning så, att var och ens gärningar faktiskt hade betydelse för den kommande domen.²⁶

Även i Joh 3:15–21 betonas trons betydelse. Den som tror får evigt liv och kommer inte att ställas under domen. Även Jesus egen betydelse betonas. Det är genom Jesus som vi människor räddas från döden, med det villkoret att vi tror på honom. Witherington tolkar den här bibeltexten som att Gud vill att hans kärlek ska tas emot av varenda människa, det finns ingen speciellt utvald skara. Gud vill inte att en enda ska förgås. Men det är dock inte Guds kärlek som i slutändan räddar oss, utan räddningen är att vi själva svarar på Guds kärlek genom att tro på Jesus.²⁷

Jakobs brev

Nu ska vi titta på en text ur Jakobs brev som värderar gärningarnas betydelse högt. I Jak 2:14–26 kan alla som vill framhäva gärningarnas betydelse få inspiration. Jak 2:14–26 flödar fullständigt över av motiveringar för gärningarnas betydelse både för att tro ska vara levande: Jak 2:17 ”tron, i sig själv, utan gärningar, är den död”, och i ett eskatologiskt perspektiv Jak 2:24: ”Ni ser att människan blir rättfärdig genom gärningar och inte bara genom tro.” Vi kan konstatera att den här episteltexten visar en total kontrast till Luthers uppfattning om ”tron allena” som vi ska behandla senare. Den oundvikliga frågan är hur långt ifrån eller hur nära Jesus budskap som Jakobsbrevets författare befinner sig?

Wachob konstaterar att Jakobs brev för med sig många svårlösta uppgifter både vad gäller teologin och författarfrågan. Den första kända kristna referensen till Jakobs brev är ifrån Origenes på 200-talet. Origenes citerade Jakob flitigt och ansåg honom vara en apostel, antagligen Jesus broder.²⁸ Huruvida Jakob verkligen var Jesus broder har blivit vida omdebatterat sedan dess. Men om han verkligen vore det, vad skulle det betyda för vår läsning av Jakobs brev?

Missionsbefallningen

²⁶ Witherington, *John's Wisdom*, s. 143.

²⁷ Witherington, *John's Wisdom*, s. 102.

²⁸ Wachob, *The voice of Jesus in the social rhetoric of James*, s. 25-26.

Låt oss titta lite kort på vad Jesus sade i Missionsbefallningen. I Matteusevangeliets välkända avslutning, Matt 28:18-20, uppmanade Jesus lärjungarna att göra alla folk till lärjungar och att döpa dem och att lära dem ”att hålla alla de bud jag har gett er”. När Jesus sände ut lärjungarna i Markusevangeliets avslutning, i Mark 16:16, är formuleringen en annan angående vad som förväntas av de som omvänds ”Den som tror och blir döpt skall räddas, men den som inte tror ska bli dömd”. Där betonar alltså Jesus enbart vikten av att tro. Frågan är vad Jesus lägger i betydelsen av ”att tro”? Kanske det inte är så stor skillnad mellan Matteusevangeliets och Markusevangeliets sändningsord, om Jesus med att tro även avser att tron på ett naturligt sätt behöver omsättas i gärningar för att vara äkta?

Kapitel 2

Augsburgska bekännelsen och Confutatio Pontificia

Fram tills reformationen startade på 1500-talet var den romersk-katolska kyrkans uppfattning om tro och gärningar accepterad av det stora flertalet. Man menade att både tro och goda gärningar var nödvändiga för frälsning. Sedan tog reformationsrörelsen sin början och en del började ifrågasätta den här tolkningen av bibelns ord. Man menade också att endast bibeln hade auktoritet, och avvisade därmed den för romersk-katolska kyrkan så viktiga traditionen. Dessa meningsskiljaktigheter var inte huvudanledningen till att reformationen startade, men de kom att visa en klar skillnad i tankesätt mellan den romersk-katolska kyrkan och den reformatoriska kyrkan.

I den augsburgska bekännelsen redogjorde Melancton år 1530 för reformatorernas syn på en mängd frågor, däribland trons och gärningars eventuella betydelse för rättfärdiggörelsen. I artikel VI i den augsburgska bekännelsen står följande om trons goda frukter och gärningar ”därför att så är Guds vilja, icke för att vi skola tro, att vi genom dessa gärningar förtjäna rättfärdiggörelse inför Gud. Ty syndernas förlåtelse och rättfärdiggörelse mottas genom tron, såsom även Kristi ord betygar”. Därefter hänvisar man till Luk 17.10. Romersk-katolska kyrkan var inte sena att agera och gav två månader senare sin syn på augsburgska bekännelsen i dokumentet Confutatio Pontificia, som skrevs på påve Clemens VII:s begäran. Artikel VI i augsburgska bekännelsen får svidande kritik av Confutatio Pontificia. Man framhåller att tro ska resultera i goda frukter och gärningar och hänvisar till Jak 2:17 ”så är det också med tron: i sig själv, utan gärningar är den död”. Confutatio Pontificia menar att det lutherska påståendet att tron allena är rättfärdiggörande är fullständigt emot evangeliets budskap, för där bortses inte från gärningarnas betydelse. Confutatio Pontificia påvisar detta genom att hänvisa till flera olika bibelställen både i gamla och nya Testamentet.

Från Gamla Testamentet tar man bl. a. upp 1 Mos 22:16 och menar att det var tack vare det som Abraham gjorde, genom att lyda Gud, som han blev välsignad. Confutatio Pontificia refererar till flera olika Paulus-ord som uppmanar till tro kombinerat med goda gärningar, t.ex. Gal 6:10 och ”göra gott mot alla människor, framför allt mot våra trosfränder”, Rom 2:6 ”Han ska löna var och en efter hans gärningar”, och 1 Kor 13:2 ” Och om jag har profetisk gåva och känner alla hemligheterna och har hela kunskapen, och om jag har all tro så att jag

kan flytta berg, men saknar kärlek, är jag ingenting”. Naturligtvis hänvisar Confutatio Pontificia även till några Jesusord från evangelierna: Matt 7:21 ”Inte alla som säger ”Herre, Herre” till mig skall komma in i himmelriket, utan bara de som gör min himmelske faders vilja” och Matt 16:27 ”Människosonen ska komma i sin faders härlighet med sina änglar, och då skall han löna var och en efter sina gärningar”.

Luthers syn på tron allena

Nu ska vi låta Martin Luther komma till tals. Vi ska få ta del av hans tankar och motiveringar kring trons betydelse för människan.

Martin Luther hävdade med bestämdhet att människan rättfärdiggörs endast genom tron. Enligt Luther var Bibeln den enda auktoriteten och där ansåg han sig finna stöd för att människan endast rättfärdiggörs genom tron. Med Romarbrevet kapitel 1-4 som grund utvecklade Luther teorin om att människan på samma gång är rättfärdig och syndare. Genom att synden kom in i världen genom Adam är människan född att vara syndare, men samtidigt genom Guds oändliga nåd så är hon rättfärdig genom tron. Luther ansåg att människan ska vara ödmjuk och det är hon genom att sluta försöka förtjäna rättfärdighet genom gärningar, och istället genom tron söka Guds nåd. Människan hycklar bara om hon försöker förbereda sig för nåden genom goda gärningar. Ett sådant beteende ansåg Luther, enligt Grane, vara ett ”fruktansvärt bedrägeri”.²⁹

En viktig vändpunkt i Luthers liv var när han i samband med ett kraftigt åskväder skrämdes och gav ett löfte till den heliga Anna att han skulle munk om han kom välbehållen hem till föräldrarna i Mansfeld. Han kom hem välbehållen och till sin faders stora besvikelse fullföljde han sitt löfte. Luther hade vid den här tiden som 21-åring alltmer börjat läsa bibeln och börjat att utveckla en starkare religiös oro. Religiösa anfäktelser är ju dock inte något som är unikt för Luther.³⁰ Jag tror att alla människor som tar sin tro på allvar under olika livsperioder befinner sig i ett sökande och en inre kamp mellan det ljusaste hopp och den mörkaste förtvivlan. Grane påpekar att det råder delade meningar om hur starka just Luthers anfäktelser i klostret verkligen var och att man ska vara försiktig med att dra alltför omfattande slutsatser med hänvisning till dem. Klart är dock att Luther upplevde en stark prestationsångest och frågade sig hur en människas prestation skulle kunna räcka inför Gud. Han var rädd att en människas rättfärdiggörelse inför Gud skulle bygga på den egna prestationen. Hur skulle då

²⁹ Grane, *Vision och verklighet*, s. 62-63.

³⁰ Grane, *Vision och verklighet*, s. 32.

någon kunna göra tillräckligt? Senare i livet såg Luther tillbaka på klosterperioden som en, enligt Grane, ”egocentrisk prestationshysteri” som hela tiden gick ut på att blidka Gud med t.ex. botgöring och ljuständning.³¹

Vad är det då som driver människan till dessa gärningarnas spel? Jo, naturligtvis ångest inför Gud, skärseld, helvete och den yttersta domen när fåren ska avskiljas från getterna. Men enligt Luther har vi människor ingenting att frukta inför Gud så länge vi har tron, för då skänks oss nåden gratis, vi behöver inte ”betala” med goda gärningar. I de Schmalkaldiska artiklarna som Luther skrev 1536 lyfter han fram flera bibelställen, främst av Paulus, som motivering till denna rättfärdiggörelselära, t.ex. Rom. 3:23–25 ”Alla har syndat och gått miste om härligheten från Gud, och utan att ha förtjänat det blir de rättfärdiga av hans nåd, eftersom han har friköpt dem genom Kristus Jesus...” Luther menar alltså att det är tron som är avgörande för människan, inte gärningar. Luther kommenterar sin rättfärdighetslära ytterligare så här ”På denna artikel bygger allt, som vi lär och lever mot påven, djävulen och världen”.³²

1528 skrev Luther ett slags ”teologiskt testamente” där han bekänner sin tro. Luther menar att människan genom Adams fall är född i synd och skulle gå en dödsdom till mötes om inte Kristus hade tagit skulden på sig, till förmån för människans räddning. Det enda villkoret för denna frälsning är att vi tror. Något annat kan vi eller ska vi inte göra för att förtjäna frälsningen. Luther framhäver också starkt att människan inte har någon fri vilja och utan Kristus ingripande skulle vi vara förlorade. Jesus är vår ende frälsare och att själv försöka förtjäna frälsning genom gärningar skulle vara ett förnekande av Jesus som frälsare. Luther menar att Gud inrättat tre stånd: predikoämbetet, äktenskapet och den världsliga överheten. De omfattas av Guds bud och är därför heliga och där ska den kristna kärleken finnas. Vi ska hjälpa varandra bl. a. genom att mätta hungriga och ge törstiga att dricka. Det är heliga handlingar, men inte vägen till rättfärdiggörelse, den vägen går bara genom tron på Jesus Kristus. Grane sammanfattar Luthers lära om de tre stånden ”Endast genom honom (Jesus Kristus) blir vi saliga, men heliga blir vi både genom tron och genom de gärningar som är förbundna med de tre stånden”.³³ Goda gärningar är alltså till lite nytta i alla fall, de gör oss heliga. Det har vi dock inte så mycket nytta av i det långa loppet, då är det tro som gäller för salighet. Frågan är vad Luther lägger i betydelsen av att tro. Enligt min förståelse av Luther verkar tro för honom vara något som i första hand endast berör den enskilde och Gud. Om en

³¹ Grane, *Vision och verklighet*, s. 47.

³² Grane, *Vision och verklighet*, s. 261-262.

³³ Grane, *Vision och verklighet*, s. 254.

människa har tro, ja då rättfärdiggörs hon genom Guds nåd, hur otillräcklig hon än är som människa. Och alla människor är ju otillräckliga, för vem kan leva ett perfekt, felfritt, syndfritt liv? Då vore man ju som en Gud själv.

Vad hände med Paulus på vägen till Damaskus?

Luther byggde, som vi sett, mycket av sin teologi på Paulus. Frågan som vi kommer till nu är om Luther hade rätt i sin förståelse av Paulus. På senare år har det blossat upp en debatt om Paulus och hur hans skrifter ska tolkas och många frågor kräver svar: Vem var han efter mötet med den uppståndne Jesus på vägen till Damaskus? Var han jude eller kristen? Hur såg han på Torah, var den bara för judar eller också för hedningar? Paulus skriver på flera ställen i sina epistlar att laggärningar inte rättfärdiggör, men vad avsåg han med laggärningar? Vi ska nu titta närmare på Paulus lära om tro och gärningar ur lite olika perspektiv.

Vad anser James D.G. Dunn om Luthers lära om rättfärdiggörelse genom tron?

För att få veta mer om Luthers rättfärdiggörelselära och vad exakt han har byggt den på, och hur den kan tolkas, läste jag *The Justice of God, a fresh look at the old doctrine of justification by faith*, av James D.G. Dunn och Alan M. Suggate. Det som allra mest lockade mig att läsa just den boken var att det stod ”old doctrine” i titeln. Läran om rättfärdiggörelse genom tro är gammal rent tidsmässigt, men syftade ”old” till något mer, ”gammal” i betydelsen förlegad eller i behov av förändring?

Dunn börjar med att hylla Luther för hans återupptäckt av att den kristne troende tryggt kan vila i vetskapen att Guds nåd finns redan från början. Den är inte något människan behöver sträva efter att få. Gud accepterar syndaren och det är ett mycket viktigt budskap från evangeliet. Det viktigaste människan ska göra är att tro. Vad är då tro? Luther uppfattade tro som att fullständigt lita på Gud. Denna uppfattning fick Luther av Paulus som i Rom 4 hänvisade till 1 Mosebok 15:6 där Abraham litade på Gud och därmed beskrivs som rättfärdig. Luther utläste också i Paulus teologi en stark kontrast mellan tro och laggärningar. I Paulus texter menade sig Luther finna motivering för sin tes om rättfärdiggörelse endast genom tron. Det var inte möjligt att förtjäna Guds nåd genom laggärningar. Denna insikt fyllde Luther med stor glädje och lättnad, eftersom han upplevde en ständig prestationsångest att ständigt vara Gud till lags genom t ex bikt och botgöring.³⁴ Dunn menar dock att Luther

³⁴ Dunn och Suggate, *The Justice of God*, s. 8-11.

kom på villovägar genom sin lära om rättfärdiggörelse endast genom tron. Låt oss titta på hur Dunn argumenterar för den uppfattningen.

Dunn menar att Luther antog att han själv och Paulus delade samma erfarenheter, att även Paulus hade plågats av otillräcklighet och syndfullhet under ändlösa försök att vara Gud till lags. Luther menade att även Paulus kommit fram till tesen om rättfärdiggörelse endast genom tron. Luther drog den slutsatsen med anledning av hur Paulus skrev om sitt förflutna som ”nitisk” jude och att han då skulle ha varit bunden av laggärningar. Dunn menar däremot att Paulus ansåg sig vara en rättrogen jude i positiv bemärkelse, vilket han också ger uttryck för i Fil 3:6 och Gal 1:13–14. Dunn menar också därmed att det inte går att finna några tecken på att Paulus skulle ha plågats av skuld känslor inför Gud på samma sätt som Luther gjorde. Luther läste alltså in sin egen erfarenhet i Paulus. Luthers läsning av Paulus har sedan påverkat den protestantiska synen på Paulus teologi allt sedan dess. En annan viktig feltolkning som Luther gjorde, enligt Dunn, var att han antog att judendomen på Paulus tid var jämförbar med katolicismen på Luthers egen tid. Luther tolkade judendomen på Paulus tid som en lagisk religion som gav sin tilltro till gärningar för att säkra sin egen frälsning, precis som han ansåg att hans samtida katolska trosutövare gjorde. Denna negativa och felaktiga tolkning har präglat den protestantiska synen på judendomen ända sedan Luthers dagar.³⁵

Det verkar alltså vara mycket viktigt med en korrekt förståelse av den judiska religionen för att kunna förstå Paulus rätt. Genom Abraham utvaldes Israels folk till Guds eget folk. De hade inte själva gjort något för att ”förtjäna” att de utvaldes, utan de blev utvalda enbart genom Guds nåd. Detta är grundstenen i judendomen, menar Dunn. Innan folket får de tio budorden börjar Gud, i 2 Mos 20:2, med att säga ”Jag är Herren, din Gud, som förde dig ut ur Egypten, ut ur slavlägret”, därefter följer budorden. Detta visar alltså att nåden kommer före lagen. Det israelitiska folket ska alltså inte följa lagen för att på det sättet förtjäna nåden, de har ju redan vunnit Guds nåd. Gud kräver att det israelitiska folket ska lyda lagen som ett svar på nåden. Gud krävde dock inte att människorna skulle vara perfekta, eller på något sätt försöka förtjäna förlåtelse. Hela offersystemet med prästernas offer och Försoningsdagen var ett sätt att förmedla Guds förlåtelse till folket.³⁶

Luther byggde mycket av sin teologi på Paulus, frågan är om han verkligen förstod Paulus rätt. Vi ska nu försöka greppa Paulus teologi och hans syn på den samtida judendomen och

³⁵ Dunn och Suggate, *The Justice of God*, s. 13-14.

³⁶ Dunn och Suggate, *The Justice of God*, s. 15.

gärningarnas betydelse. Grundläggande i Paulus förståelse av judendomen var dels ”Herren är en” i 5 Mos 6:4 och dels tanken att man särskilt utvalts till Guds folk. Gud upprättade ett förbund med Israel, han var deras Gud och de var hans folk. I gengäld skulle folket leva efter lagen, Torah, i de fem Moseböckerna. Viktigt här är att förstå att folket inte skulle följa lagen för att få komma in i förbundet med Gud, man skulle följa lagen för att man redan var i Guds förbund. Lagen, Torah, var ett kännetecken på Israels folks utvaldhed. Även omskärelsen var ett viktigt tecken på att man tillhörde det utvalda gudsfolket. Man gjorde en strikt åtskillnad mellan judar och icke-judar, vilka var utanför lagen och ansågs vara hedningar och syndare. Dunn menar att även Paulus gjorde strikt åtskillnad på judar och hedningar och hänvisar till Paulus ord i Gal 2:15.³⁷

Innan Paulus mötte Jesus på vägen till Damaskus var Paulus en ivrig kämpa för att behålla judendomen fri från inblandning av icke-judar. Han såg icke-judiska Jesus-sympatisörer som ett hot mot judendomens utvaldhed och förbund med Gud och var mycket negativ till judiska församlingar som mottog icke-judar, skriver Dunn. Efter Paulus möte med den uppståndne Jesus ändrades hans syn på saken fullständigt. Paulus insåg att budskapet om Jesus faktiskt var även för hedningarna och han såg sig nu som hedningarnas apostel. Tidigare hade ju Paulus, helt i enlighet med den tidens judendom, ansett att Israels folk var utvalt av Gud och att alla andra folk var hedningar, ovärdiga Guds välsignelse om de inte gick in under lagen, konverterade till judendomen. Men nu insåg Paulus meningen med löftet till Abraham i 1 Mos 12:3. Det israelitiska folkets utvaldhed skulle bana väg för alla andra folk till Gud och detta såg Paulus som sin uppgift att verka för, vilket han och Barnabas förkunnar i Apg 13:47. Guds oändliga nåd erbjöds alltså till alla människor, både judar och alla hednafolk. Guds förbunds välsignelser gällde också för hedningar, utan att de behövde bli judar först, och det är detta som är Paulus uppfattning av rättfärdiggörelse genom tron, menar Dunn. I Paulus brev till galaterna och romarna framförde han ivrigt sin rättfärdiggörelselära, alltså att hedningarna inte behövde bli judar för att få Guds nåd. Paulus rättfärdiggörelselära är alltså inte en protest mot judisk legalism, utan en protest mot judisk exklusivism, skriver Dunn.³⁸

Det finns två teman hos Paulus som är viktiga att förstå, menar Dunn. Det ena temat gäller Paulus kritik av judarnas uppfattning att Gud bara är till för det judiska folket. Det andra temat gäller Paulus ständigt återkommande tal om att ingen rättfärdiggörelse genom laggärningar, utan bara genom tro. Den uppfattningen tog man väl tillvara på inom

³⁷ Dunn och Suggate, *The Justice of God*, s. 18-21.

³⁸ Dunn och Suggate, *The Justice of God*, s. 22-25.

reformationen, men vad avsåg Paulus egentligen med laggärningar? Dunn menar att Paulus med laggärningar avser sådant som skapade åtskillnad mellan judar och hedningar, t.ex. omskärelse och matlagar. Gud tar emot människor genom deras tro och inte genom att kräva att de ska bli judar först. För Paulus är tesen ”rättfärdiggörelse genom tro” ett sätt att uttrycka att Gud inte begränsar sin nåd till att gälla endast ett speciellt folk, utan genom tron är alla folk välkomna.³⁹

Vi ska nu låta Dunn leda oss förbi Paulus och undersöka gamla Testamentets lära som Paulus var rotad i. Dunn menar att Paulus ansåg att gamla Testamentets lära var känd för brevens mottagare, judar och gudfruktiga som brukade besöka synagogan. Därför tog inte Paulus upp den gammaltestamentliga läran som han ansåg som självklar och inte behövde diskuteras. Den var självklar både för honom själv och för brevens mottagare. Paulus var nog med att ta upp laggärningar som han ansåg skilde judar och hedningar åt, det har vi ju sett, men sådan lära som Paulus inte hade något att invända emot tog han inte upp, den tog han för given.⁴⁰ Men vilken lära var det då som Paulus tog för given?

Dunn börjar med att ta upp begreppet rättfärdighet som han menar har att göra med relationer. Enligt den tidens hebreiska tankesätt sågs man som rättfärdig om man uppfyllde de förpliktelser som man hade i relation till andra människor. T.ex. var en tjänare rättfärdig när han lydde sin herre. Rättfärdighet var alltså inte något man hade oberoende av andra människor, utan rättfärdighet och relationer hörde samman och det gällde även människans relation till Gud. Gud sågs som rättfärdig för att han upprätthåller skapelsen och låter den utvecklas, medan människor är rättfärdiga när de ärar och tillber Gud. Som ett svar på att Gud genom nåd utvalt Israel till sitt folk ska människorna vara rättfärdiga och följa lagen, Torah. Och även om folket inte lyckades upprätthålla sin del av avtalet, att vara ett rättfärdigt folk, så skulle ändå Gud fortsätta att vara rättfärdig, menade man. Det var härifrån som Paulus hämtade sin uppfattning att Gud accepterar syndaren.⁴¹

Dunn tar också upp en annan viktig troslära inom Paulus samtida judendom, nämligen att israeliterna hade ansvar åt två håll: både mot Gud och mot sina medmänniskor. Dunn skriver att det är viktigt att förstå att båda ansvarsriktningarna hörde ihop, den ena kunde inte fungera utan den andre. I de tio budorden är det lätt att få en bild av människans båda ansvarsriktningar. Den första tavlan handlar om människans förhållande till Gud och den

³⁹ Dunn och Suggate, *The Justice of God*, s. 26-27.

⁴⁰ Dunn och Suggate, *The Justice of God*, s. 32.

⁴¹ Dunn och Suggate, *The Justice of God*, s. 33-35.

andra tavlan handlar om människans förhållande till sina medmänniskor. Enligt judiskt tankesätt är en människa rättfärdig när hon lever efter *båda* tavlorna, vilket finns beskrivet på flera ställen i gamla Testamentet, bl. a. i Hesekiel 18:5-9. Rättfärdigheten från en människa ska alltså stråla ut åt två håll, både lodrätt och vågrätt. Många profeter i gamla Testamentet varnar för faran att bara låta rättfärdigheten gå åt det ena hållet, t.ex. Jes 58:3-7. Det är alltså inte möjligt att bryta enheten i den lodräta och vågräta rättfärdigheten, de två hör oupplösligt samman, menar Dunn.⁴²

Diskussion om Dunns och Suggates bok *The Justice of God*.

Låt oss stanna upp ett ögonblick och hämta andan lite. Om Dunn har rätt i sin tolkning av Paulus rättfärdiggörelselära innebär ju det en helt ny syn på Paulus skrifter och jag får då en ny bäste vän, Paulus! Jag har nämligen länge haft svårt att förstå Paulus åsikter om tro och gärningars betydelse, men nu finns det möjlighet att läsa hans skrifter ur en annan synvinkel. Dunn har visat för oss hur viktigt det är att sätta in texten i dess historiska kontext för att kunna förstå den. För att förstå Paulus är det viktigt att förstå den judiska miljön han levde i och präglades av.

Har då Dunn rätt i sin förståelse av Paulus? Oh, jag är långt ifrån den rätta personen att avgöra det. För min egen del anser jag dock att Dunns framställning är övertygande. Om man accepterar Dunns läsning av Paulus tycker jag även att Jesus budskap i evangelierna och Paulus budskap i breven kommer närmare varandra. I Rom 2:6 skriver Paulus att Gud ”skall löna var och en efter hans gärningar” och de följande verserna fortsätter på samma tema. Samtidigt får vi inte glömma nåden, som är det viktigaste av allt. Dunn var mycket noga med att poängtera nådens betydelse. Vi människor är aldrig tillräckliga i oss själva, vi kan inte heller förtjäna Guds nåd. Israels folk blev först utvalda till Guds folk genom nåd, så nåden kommer först. Som ett svar på nåden skulle de följa lagen för att vara rättfärdiga. Tanken om lagens båda tavlor, om rättfärdighet som strålar ut från människan både lodrätt mot Gud och vågrätt mot medmänniskor är väldigt intressant, tycker jag. Israels folk kunde tryggt vila i nåden, den kunde ingen ta ifrån dem, däremot var det Guds önskan att de skulle följa lagens båda tavlor som ett svar på Guds nåd. Hur är det då med oss icke-judar som är kristna, gäller samma regler för oss? Genom nåd blir vi också Guds folk, hur ska vi svara på den nåden? Levde då Jesus själv efter den judiska synen på rättfärdighet? Ja, även Jesus underströk vikten av den lodräta och horisontella rättfärdigheten. Han svarade ju i Matt 22:35-40 att det

⁴² Dunn och Suggate, *The Justice of God*, s. 37-39.

viktigaste var att älska Gud och sin nästa som sig själv. Även Paulus skrev i Rom 13:8-10 om vikten av att älska sina medmänniskor: ”Kärleken är alltså lagen i dess fullhet”.

Jag försöker tänka mig rättfärdigheten mot Gud som ett lodrätt streck och rättfärdigheten mot medmänniskor som ett horisontellt streck. Om man hakar på det horisontella strecket en liten bit från toppen på det lodräta strecket, vad blir det då? Jo, ett kors naturligtvis. Det kanske är det som är hemligheten?

En röst från Vatikanstaten

I början av det här kapitlet fick vi en inblick i hur den katolska kyrkan bemötte reformationens krav på en förnyad syn på tro och gärningar. Hur tolkar då den nuvarande påven i den katolska kyrkan Joseph Ratzinger, alltså Benedikt XVI, Torah, Jesus undervisning och Paulus tolkning av detta budskap?

Ratzinger har en intressant diskussion kring vad Paulus avser med Kristi lag i Gal 6:2. Ratzinger menar att Kristi lag bör förstås som frihet, men att det är en frihet med en riktning och ett innehåll. Den här friheten motsäger ”det som endast skenbart befriar människan men i själva verket förslavar henne” skriver Ratzinger. Den Torah som Jesus för fram är därför en ny och annorlunda Torah, men den uppfyller samtidigt Moses Torah, menar Ratzinger. I Gal 5:1 försvarar Paulus den nya friheten som Jesus har gett oss i och med att hedningarna slipper kravet på omskärelse. I Gal 5:13 upprepar Paulus att vi är kallade till frihet, men här kommer Paulus även med en uppmaning ”Låt bara inte den friheten ge köttet något tillfälle, utan tjäna varandra i kärlek.” Ratzinger menar att Paulus med frihet avser att vi människor har frihet till det goda och att människans frihet ska låta sig ledas av den helige Ande. Om man låter sig ledas av den helige Ande är det frihet, frihet från lagen. Vad är då frihetens innehåll? Paulus ger svaret i Gal 5:14, menar Ratzinger. I Gal 5:14 står det ”Hela lagen sammanfattas i detta enda bud: Du skall älska din nästa som dig själv”.⁴³

Ratzinger konstaterar att Bergspredikan skulle kunna kallas ”den nya Torah” eller ”Jesus Torah”. Ratzinger menar att Jesus i Bergspredikan inte bara talade till den innersta kretsen av hans lärjungar, utan han talade till alla människor. Alla som hör Ordet och tar emot det kan bli en lärjunge. Kallelsen att bli en lärjunge gäller alla människor, oavsett härstamning. Ratzinger menar också att Jesus tidigt i sin undervisning konstaterar att han inte kommit för att upphäva

⁴³ Ratzinger, *Jesus från Nasaret*, s. 98.

lagen, utan för att uppfylla den. Jesus menar t.ex. inte att sätta Dekalogen ur kraft, tvärtom vill han förstärka den. För Jesus är Dekalogen en självklarhet, menar Ratzinger.⁴⁴

Ratzinger menar att vi i Jesus Bergspredikan i Matteusevangeliet kan finna svaret på hur Jesus Torah ser ut. I Matt 5:17–20 undervisar Jesus om vilken betydelse han anser att lagen har. Jesus säger där att lagen inte ska upphävas, utan uppfyllas. Ratzinger menar att det krävs ännu mer rättfärdighet för att kunna uppfylla lagen än för att upphäva den. Jesus kräver alltså en ännu större rättfärdighet. Vad innebär då den rättfärdigheten i Jesus Torah, enligt Ratzingers tolkning? Ratzinger menar att Jesus lägger tonvikten på den yttersta troheten. Jesus framställer sin tolkning av Torah genom en jämförelse med Moses Torah. ”Ni har hört att det blev sagt... men jag säger er” sade Jesus. Jesus ger sig själv auktoritet och gör anspråk på att själv stå i nivå med Gud, som är den ende lagstiftaren som folket känner till. Det var därför som folket överväldigades av Jesus undervisning, menar Ratzinger.⁴⁵ Ratzinger konstaterar att Jesus har han lagt till sig själv till judarnas lära och att det är det som gör den stora skillnaden mellan judendom och kristendom.⁴⁶

Jesus kom med en förändrad tolkning av en del judiska bud. Bl.a. gjorde Jesus sig till herre över sabbaten. Detta gör att Jesus ibland uppfattas som om han vore en rabbinsk reformator, som någon som ville göra livet lättare för människorna. Jesus sade också i Matt 11:30 att hans börda är lätt. Att det skulle vara lätt att leva i Kristi efterföljelse är dock en felaktig tolkning, menar Ratzinger. Jesus ville inte omtolka judiska lagar för att lätta människors bördor, menar Ratzinger. Jesus omtolkade dem för att visa sin auktoritet. Kristus intog helt enkelt Torahs plats. ”Jesus förstår sig själv som Torah – som Guds Ord i egen person” skriver Ratzinger.⁴⁷

Enligt Ratzingers resonemang är alltså Jesus den nya Torah, som vi bör följa om vi vill leva rätt och Jesus avsikt var inte att ta bort lagen, utan tvärtom att uppfylla den. Ratzinger skriver att vi först måste ta emot nåden, men därefter bör vi bli såsom den barmhärtige samariern i Jesus liknelse i Luk 10:25-37. På så sätt lever vi enligt Jesus Torah.⁴⁸

Debatten fortsätter

James D. G. Dunn är inte den ende som för in nya perspektiv på Paulus teologi. I den akademiska världen pågår en livlig diskussion om hur Paulus ska tolkas. John Piper startade

⁴⁴ Ratzinger, *Jesus från Nasaret*, s. 70-74.

⁴⁵ Ratzinger, *Jesus från Nasaret*, s. 99-100.

⁴⁶ Ratzinger, *Jesus från Nasaret*, s. 102.

⁴⁷ Ratzinger, *Jesus från Nasaret*, s. 106-107.

⁴⁸ Ratzinger, *Jesus från Nasaret*, s. 181.

en debatt med Tom Wright angående Wrights syn på Paulus rättfärdiggörelselära. Vi ska börja med att låta Wright redogöra för sin syn på saken.

Vi kastar oss direkt in i händelsernas centrum i Galaterbrevet 2:16. Där säger Paulus de numera välkända orden ”att människan inte blir rättfärdig genom laggärningar, utan genom tro på Jesus Kristus”. Wright menar, precis som Dunn gjorde ovan, att Paulus med laggärningar här avser sådant som skiljer juden från hedningen, alltså t.ex. matlagar och omskärelse. Paulus menade att juden och greken skulle förenas i tron på Jesus Kristus och inte sitta vid olika bord vid måltiden. Laggärningar får alltså en helt annan betydelse än vad reformationen ansåg. Laggärningar, som Paulus förstod dem, är inte de goda gärningar som reformationen ”älskade att hata”, menar Wright.⁴⁹

Om människan inte rättfärdiggörs genom laggärningar, hur rättfärdiggörs hon då? Jo, ”genom tron på Jesus Kristus” skriver Paulus i Gal 2:16. Här råkar vi på ett problem som kan göras hur litet eller hur stort som helst. Frågan gäller hur nyckelorden i Gal 2:16 ska översättas korrekt. De kan antingen betyda ”Jesus Kristus trohet” eller ”tron på Jesus Kristus”. Bibel 2000 översätter det till ”tron på Jesus Kristus” och det gör t.ex. också den engelska bibelöversättningen NRSV. Wright menar däremot att det i stället bör översättas med ”Jesus Kristus trohet”. Det är alltså genom Jesus Kristus trohet som människan rättfärdiggörs, skriver Wright.⁵⁰ Redan från skapelsen hade Gud en plan för världen, menar Wright. Genom Abraham slöts ett förbund mellan Gud och Israel. Detta förbund utgjorde sedan grunden till hela världens frälsning. Avsikten med förbundet var att rädda människorna genom nåd och rättfärdiggörelse. Nu har förbundet blivit fullbordat genom Jesus Kristus död på korset, alltså genom Jesus Kristus trohet.⁵¹

Laggärningar som omskärelse och matlagar kan alltså inte rättfärdiggöra människan. De förstärker bara en icke nödvändig klyfta mellan judar och hedningar. Dessutom, menar Wright, är krav på att följa lagar bara ett sätt som gör synden ännu mer uppenbar, eftersom ingen ändå ständigt kan följa dem till punkt och pricka. Ingen är syndfri. Enligt Wright ansåg Paulus att Gud genom Abraham kallat såväl jude som hedning till sitt rike. Jesus fullbordade förbundet och alla som tror på honom tillhör Guds folk. Israels folk fick lagen för att ha ett ”rättesnöre” att leva efter, men den var aldrig avsedd att, i sig själv, leda till rättfärdiggörelse skriver Wright. Problemen med lagen är dels att den bibehåller åtskillnaden mellan Guds två

⁴⁹ Wright, *Justification*, s. 96.

⁵⁰ Wright, *Justification*, s. 97.

⁵¹ Wright, *Justification*, s. 73-74.

folk, judar och hedningar, dels att människorna ändå aldrig kan hålla lagen eftersom de är syndiga, menar Wright, och Kristus trohet är därför den nödvändiga lösningen på dessa problem.⁵²

Trots Wrights betonande av trons betydelse håller han ändå dörren på glänt för en annan förståelse av Paulus när han diskuterar Rom 2:13 ”Det är inte lagens hörare som blir rättfärdiga inför Gud, utan lagens görare”. Han skriver att Paulus här avser den slutgiltiga rättfärdiggörelsen. På den yttersta domen är inte den etniska tillhörigheten avgörande, utan om man har tagit emot Torah i sitt hjärta och liv. En kommande rättfärdiggörelse har alltså hela livet som grund, så tolkar Wright Rom 2:13.⁵³ Wright ser alltså saken från två håll. Förutom vår tro och Kristus trohet är även våra gärningar viktiga.

Wright menar i en annan text att det var fullkomligt klart för både Jesus och Paulus att människan skulle dömas efter hur hon levt sitt liv, alltså dömas utifrån sina gärningar. Wright motiverar detta med hänvisningar till Rom 14:10-12, 2 Kor 5:10 och Rom 2: 1-16. Wright skriver att det naturligtvis inte bara var Jesus och Paulus som hade den synen, utan det var helt enkelt så man inom judendomen på den tiden uppfattade den kommande domen. Wright menar att det verkar finnas en slags tyst överenskommelse inom kyrkan i vår tid att man inte ska tala om detta.⁵⁴ Med hänvisning till det jag skrev ovan på sid 13 om läsningen av Matt 25:31-46 i kyrkan kan jag hålla med honom om det. För gemene man kan bibeltexter om gärningar och en kommande dom vara svårtolkade och skrämmande.

John Pipers försvar av trons betydelse

Vi ska nu låta John Piper träda fram med boken *The Future of Justification, A Response to N.T. Wright*. Redan i bokens första sidor betonar Piper hur viktig tron, *endast tron*, är för rättfärdiggörelsen. Piper tar flera olika bibelställen från Paulus brev till hjälp för att motivera detta. Bl. a. lyfter Piper fram Gal 1:8 där Paulus hotar med förbannelse över dem som försöker att förkunna något annat evangelium än det han själv redan har gett dem. Piper uppmärksammar även Gal 3:10 där Paulus menar att det vilar en förbannelse över alla som lutar på laggärningar.⁵⁵ Det är intressant att notera att både Wright och Piper använder snarlika och ibland identiska bibeltexter för att motivera sina egna, ibland helt olika tolkningar av Paulus. Detta visar att det är fullt möjligt att tolka ett och samma bibelställe i helt olika

⁵² Wright, *Justification*, s. 97-98.

⁵³ Wright, *Vad sa Paulus egentligen*, s. 133-135.

⁵⁴ Wright, "New Perspectives on Paul", s. 253.

⁵⁵ Piper, *The Future of Justification*, s. 14-15.

riktningar. Här märker vi tydligt hur svår den här frågan om trons och gärningarnas betydelse är. Piper betonar att vi inte kan bli rättfärdiga genom laggärningar, utan endast genom tro och hänvisar till olika Paulusord t.ex. Rom 3:20 och Rom 3:28. Däremot, menar Piper, är det viktigt att tron på Jesus får konsekvenser i livet. Piper ser goda gärningar som bevis för och bekräftelse på tron. Med den helige Andens hjälp kan vi omsätta vår tro i praktiken.⁵⁶ Gärningar blir därmed en konsekvens av tron, inte något som påverkar domen och den slutliga rättfärdiggörelsen.

Som vi har sett så menar ju både Dunn och Wright att det judiska folket strävade efter att följa Torah som ett svar på Guds nåd när han utvalde dem till sitt folk. Detta tycker Piper är en alldeles för grov förenkling.⁵⁷ Piper hänvisar till Paulus egna ord i Efesierbrevet 2:3 och menar att folket på Jesus och Paulus tid inte var så hängivna att visa tacksamhet mot Gud som nyare forskning vill ge sken av. I stället styrdes ofta människors handlande då, precis som nu, av egna begär. De finns även många texter i evangelierna där Jesus beklagar människor som endast ser till egen vinning t.ex. Joh 5:44 och Matt 23:33. Piper menar alltså att folket inte följde Torah för att ära Gud, utan för att själva bli ärade.⁵⁸

Piper menar att både judar och hedningar kommer att dömas av Gud. Judarna kommer inte undan domen tack vare sin etniska tillhörighet. I Rom 2:6–10 skriver Paulus att domen kommer att baseras på gärningar. Piper menar att den vikiga poängen med detta stycke är att jude och hedning ska dömas på lika villkor, oberoende av etnicitet. Piper för fram flera olika förslag på hur Rom 2:6–10 kan tolkas och menar att Paulus inte tydliggör vilken av dessa tolkningar som är den rätta och att det därför teoretiskt sett är oklart vilken roll gärningarna har för den kommande domen. Det kan vara så att gärningar är meriterande, men gärningarna kan även vara tecken på tron, alltså trons frukter. Gärningarna kan också vara en bekräftelse på tron, men som dock inte har någon avgörande betydelse vid domen, menar Piper. Den exakta betydelsen av Rom 2:6–10 lägger Piper alltså inte så stor vikt vid. Däremot är Rom 2:12 är mycket betydelsefull för Piper. Han menar att Paulus tal om att människan ska dömas efter sina gärningar bara gäller för judarna, eftersom det bara var judarna som fick lagen. Judarna har fått lagen och ska dömas efter den och vi hedningar har inte fått någon lag och

⁵⁶ Piper, *The Future of Justification*, s. 110.

⁵⁷ Piper, *The Future of Justification*, s. 134.

⁵⁸ Piper, *The Future of Justification*, s. 152-154.

ska därför dömas utan något hänseende på lagen. Piper menar att Rom 2:12 visar att det bara är de som har tillgång till lagen, alltså judarna, som ska dömas efter den.⁵⁹

Låt oss stanna upp lite

Piper menar alltså att Rom 2:12 tyder på att bara judarna som har fått lagen genom Mose ska dömas efter sina gärningar. Men, tänker jag då, vi icke-judar som tror på Jesus har ju fått en lag genom Jesus. Eller har vi inte det? Vad menar i så fall annars Paulus i Gal 6:2 med ”Kristi lag”? Om vi sedan läser vidare i Romarbrevet så ser vi i Rom 2:14–15 att Paulus skriver att hedningarna inte har lagen, men om man av naturen ändå följer den så har man ”det som lagen kräver” skrivet i sitt hjärta. Jesus säger ju även i Matt 5:17 att han inte kommit för att upphäva lagen, utan för att uppfylla den. Frågan är om han bara vänder sig till judarna när han säger det. När det gäller Jesus övriga undervisning, t.ex. den i Bergspredikan, hur ska den undervisningen tolkas, är det också något som bara berör judarna? Hur ska vi kunna veta om det Jesus säger bara gäller judarna eller om det gäller alla människor? Genom förbundet med Abraham blev judarna Guds utvalda folk, men Jesus fullbordade ju det förbundet och alla människor får vara Guds folk. Enligt en rättvis Gud, borde inte lagen då gälla för antingen alla folk eller för inget folk alls? Jag känner att jag är ute på svag is nu, det här är en svår fråga. Om vi slår upp Apg 15:1-29 kan vi läsa om Apostlamötet i Jerusalem och vad som beslutades där i fråga om vilka lagar omvända hedningar behövde följa. En del judar ville att de omvända skulle omskäras och följa Mose lag (Apg 15:5) medan andra ansåg att det var en för tung börda att lägga på dem (Apg 15:10). Beslutet som skulle föras ut blev sedan att de skulle avhålla sig från ”kött som offrats till avgudar, blod, kött från kvävda djur och otukt” (Apg 15:29). Ok, då backar jag tillbaka. Enligt Apostlamötet behöver inte hedningar följa Mose lag, förutom nämnda undantag. Även Paulus var ju tydlig i Gal 2:16 med att laggärningar inte behövdes utan att vi blir rättfärdiga genom tron på Jesus Kristus.

Åh, så här i slutet av uppsatsen känner jag mig helt plötsligt uppgiven. Jag frågar mig, precis som Paulus i Gal 2:2, har jag slitit förgäves? Har jag först nu hittat svaret, och var det så enkelt, bara man visste var man skulle leta? Enligt Apostlamötet behöver vi icke-judar bara avhålla oss från avgudakött, blod och otukt, och det kan ju inte vara så svårt! Laggärningar kan inte frälsa oss, endast tron på Jesus Kristus, eller Kristus trohet, vilket du vill. Men vänta, i hjärnkontoret kommer det nu springande en liten andfådd figur som viftar med armarna och ropar ”Hallå Jennie, du har väl inte glömt dina frågor om Jesus undervisning, vad ska du göra

⁵⁹ Piper, *The Future of Justification*, s. 105-106.

med alla bibeltexter där Jesus undervisar om hur vi bör leva, och där han säger att vi kommer att dömas efter våra gärningar, t.ex. Matt 25:31-46, hur ska du tolka dem?” Ja, det var just det. Välkomna, mina vänner, tillbaka till ruta ett.

Avslutning

Mitt syfte med den här uppsatsen var att undersöka hur vi bör leva enligt Jesus. Min frågeställning var: Enligt Jesus, hur bör vi leva i ett eskatologiskt perspektiv? Vilken roll spelar tro och gärningar? För att få ett svar på detta undersökte jag först Jesus judiska bakgrund för att se hur hans undervisning kan ha präglats av den. Där menade Wright att för judarna var den lodräta och horisontella rättfärdigheten lika viktig. Jesus, som var uppväxt i denna tro, kan därför antas ha en liknande åsikt. Ett stöd för detta antagande är att Jesus på frågan om vilket som är det viktigaste budet hänvisar till två mycket betydelsefulla lagar från Torah: ”Hör Israel! Herren är vår Gud, Herren är en. Du ska älska Herren, din Gud, av hela ditt hjärta, med hela din själ och med all din kraft” och ”... du ska älska din nästa som dig själv”. Det är alltså två viktiga judiska lagar som kombineras och blir det viktigaste budet, enligt Jesus. Detta viktigaste bud skulle också kunna förklara varför Jesus inte bara betonar vikten av att tro, utan också betonar gärningarnas betydelse. Kärlek till medmänniskor kan mycket väl förmodas innehålla goda gärningar. En annan viktig sak som framkom är att judarna utvaldes till Guds folk av Guds nåd. Judarna förväntades därför hålla Guds bud som ett svar på nåden, inte för att förtjäna den.

Luther menade bestämt att endast tron har betydelse i ett eskatologiskt perspektiv. Luther byggde den här uppfattningen på Paulus ord om att laggärningar inte kan rättfärdiggöra. Men vad avsåg egentligen Luther med laggärningar? Flera nutida Paulusforskare menar att Paulus med laggärningar avsåg endast sådant som skiljer jude och hedning åt, t.ex. omskärelse och matlagar. Däremot, menar vissa forskare, tog Paulus för givet att rättfärdigheten även fortsättningsvis skulle gå åt två håll, både mot Gud och mot våra medmänniskor.

Vad blir då svaret på frågeställningen: Enligt Jesus, hur bör vi leva i ett eskatologiskt perspektiv? Vilken roll spelar tro och gärningar? Jag har inte kommit fram till något klart svar på detta. Vilket svar blir beror på vilka bibeltexter man läser och hur man sedan väljer att tolka dem. Luthers tron allena är en väl inarbetad tanke för den som är uppväxt inom svenska kyrkan. Klart är att vi aldrig kan göra tillräckligt för att kunna förtjäna frälsning. Samtidigt är Dunns teori om rättfärdighet i både lodrät och vågrät riktning något som verkar ligga nära Jesus egen undervisning. Jesus sade ju själv, och kom gång på gång tillbaka till, att det

viktigaste budet är att älska Herren och sin nästa. Det är viktigt att låta tron bli levande i handlingar, det ansåg ju även Piper, däremot får vi inte tro att vi genom gärningarna kan köpa biljetten till himmelriket. Vad gör vi då med Matt 25:31-46 och andra bibeltexter där Jesus betonar gärningarnas betydelse? Min högst personliga tanke att vi får se dem som Jesus enträgna uppmaning och vädjan till oss att verkligen göra så gott vi kan för varandra, så att vi kan göra våra ibland eländiga liv här på jorden lite bättre för varandra. Jesus ”hotar” med domen, men jag tror att Jesus, som själv varit människa, vet att det inte alltid är så enkelt att alltid orka göra det som är rätt istället för det som är lätt, och därför tror jag att Jesus till sist innesluter alla troende i den oändliga nåden.

Litteraturlista

Augsburgska bekännelsen ur Martin Berntsons och Bertil Nilssons häfte ”Textsamling till kristendomens historia, fortsättningskursen, sammanställt HT 2008”.

Barton, John och Bowden, Julia, *The Original Story, God, Israel, and the World*, William B. Eerdmans Publishing Company, Michigan, 2005.

Bibel 2000

Confutatio Pontificia ur Martin Berntsons och Bertil Nilssons häfte ”Textsamling till kristendomens historia, fortsättningskursen, sammanställt HT 2008”.

Dunn, James D. G. och Suggate, Alan M. *The Justice of God, A fresh look at the old doctrine of justification by faith*, William B. Eerdmans publishing company, Grand Rapids, Michigan, 1993.

Grane, Leif, *Vision och verklighet, En bok om Martin Luther*, Artos, Skellefteå, 1994.

Emerton, J. A., ICC, *The International Critical Commentary on the Holy Scriptures of the Old and New Testaments. The Gospel According to Saint Matthew. Volume III*, F.B.A. C.E.B.Cranfield, F.B.A. G.N. Stanton. T & T Clark Ltd, Edinburgh, Scotland 1997.

Lindeskog, Gösta, *RPI:s Studiebibel, Del 1, Nya Testamentet*, Stockholm, Verbum, 1980.

Long, Thomas G., *Matthew*, Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky, 1997.

Piper, John, *The Future of Justification, A Response to N.T. Wright*, Crossway Books, Wheaton, Illinois, 2007.

Ratzinger, Joseph, Benedikt XVI, *Jesus från Nasaret, Från dopet i Jordan till Kristi förklaring*, Artos & Norma bokförlag, Skellefteå, 2007.

Sanders, E.P. *The Historical Figure of Jesus*, Penguin Books, London, 1995.

Schnackenburg, Rudolf, *The Gospel of Matthew*, William B. Erdmanns Publishing Company, Grand Rapids, Michigan/Cambridge, U.K. 2002.

Smith, D. Moody, General Editor, Dunn, James D.G., *New Testament Theology, The Theology of the Gospel of John*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995.

Theissen, Gerd och Merz, Annette, *The Historical Jesus, A Comprehensive Guide*, Fortress Press, Minneapolis, 1998.

Wachob, Wesley Hiram, *the Voice of Jesus in the Social Rhetoric of James*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000.

Witherington, Ben III, *John's Wisdom, A Commentary on the fourth Gospel*, Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky, 1995.

Wright, N.T., *Den historiske Jesus: en utmaning nu som då*, Libris, Örebro, 2000.

Wright, N.T., *Vad sa Paulus egentligen?* Verbum, Stockholm, 1998.

Wright, N.T., *Justification, God's Plan and Paul's Vision*, SPCK, London, 2009.

Wright, N. T., *Jesus and the Victory of God, Volume Two*, SPCK, London, 1996.

Wright, N.T., "New Perspectives on Paul" in *Justification in Perspective: Historical Developments and Contemporary Challenges*, ed. Bruce L. McCormack, Grand Rapids, MI: Baker Academic, 2006, 243-264.